

บทที่ 4

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผล

ผลงานรวมเรื่องสั้นชุด *ฤดูกาล ดอกไม้* และ *คนกับเสือ* ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล จัดเป็นวรรณกรรมแห่งความสำนึกเชิงสังคมที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว คือ ไม่เพียงแต่ความเอาใจจริง เอาใจต่อปัญหาของบุคคลและสังคมเท่านั้น แต่ยังแสดงคุณค่าความเป็นมนุษย์ในรากของวัฒนธรรมไทยอีกด้วย

จากการศึกษาประวัติของผู้แต่งพบว่า ประสบการณ์ตรงตั้งแต่วัยเด็กที่เติบโตขึ้นในชนบท และการเคยเป็นเด็กวัด ส่งผลต่อโลกทรรศน์เกี่ยวกับชีวิตและคุณค่าทางจิตใจซึ่งสัมพันธ์กับการเน้นคุณค่าทางจริยธรรมและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เมื่อเห็นว่าชีวิตมีข้อจำกัดและเป็นทุกข์ คุณค่าของชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่บุคคลต้องค้นหา ประสบการณ์ชีวิตตั้งแต่วัยเด็กที่มีพื้นฐานครอบครัวที่ยากจน จนถึงเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้เสกสรรค์ผ่านประสบการณ์การเผชิญหน้ากับความไม่เป็นธรรมอย่างหนักหน่วงและหลากหลาย โดยเห็นคุณค่าของคุณสมบัติของลูกผู้ชายไทยแบบชนบทที่มีความกล้าหาญ เสียสละ รับผิดชอบต่อส่วนรวม มุ่งมั่น และให้ค่าความยุติธรรมสูง ภายหลังที่เข้าร่วมกับพรรค ด้วยหวังที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นแต่กลับพบว่าแนวทางของพรรคไม่สามารถเอื้อประโยชน์สุขแก่สังคมอย่างแท้จริง ความอึดอัดคับข้องใจอย่างรุนแรงก่อนผลจากพรรคเป็นผลมาจากความตระหนักว่า นอกเหนือจากการเมืองแล้วสิ่งที่มีความสำคัญและควรคำนึงถึงก็คือ คุณค่าทางจิตใจ

เมื่อพิจารณาบริบททางสังคมของบทประพันธ์พบว่า ความไม่เป็นธรรมในสังคมเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่ดำเนินควบคู่กับความเสมอภาคทางโอกาสและการกระจายรายได้ ปัญหาดังกล่าวนอกจากทำให้เกิดการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังเสริมสร้างค่านิยมที่ยึดถืออำนาจและผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นคุณค่าของชีวิตซึ่งบั่นทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ และยังบั่นทอนรากวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจและจริยธรรมอย่างรวดเร็ว

ปัญหาสังคมอันหนักหน่วงนี้เป็นวัตถุดิบสำคัญที่นักประพันธ์ในช่วงปี 2520 เป็นต้นมาใช้ในการสร้างสรรค์งานประพันธ์เพื่อกระตุ้นผู้อ่านให้ขบคิดและเกิดปัญญา เสกสรรค์เป็นผู้อุทิศตนเพื่อการต่อสู้ทางการเมือง และให้คุณค่าอย่างสูงต่อการสื่อสารทางวรรณศิลป์ เขาเป็นผู้เก็บรวบรวมการถกเถียงในการอ่าน ดังที่สังเกตเห็นว่าวรรณคดีไทยโบราณแสดงความเข้าใจชีวิตอย่างลึกซึ้งและไม่ได้มองมนุษย์เพียงด้านเดียว งานเขียนทั้ง 3 เล่มที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ บ่งชี้ความตระหนักถึงบทบาทและภาระของนักเขียนที่ควรสื่อความลึกซึ้งทางอารมณ์และปัญญาเพื่อกระตุ้นจิตวิญญาณของสังคม

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาในเรื่องสั้นทั้งสามเล่มนี้ พบว่าในเล่ม **ฤดูกาล** เสกสรรค์ได้แปรเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตเป็นเนื้อหาที่แสดงความเข้าใจต่อข้อจำกัดและศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับความสำคัญของคุณค่าที่มนุษย์ควรยึดถือ ข้อจำกัดของมนุษย์ที่ปรากฏในผลงานชุดนี้ ไม่ได้มีแต่เพียงความยากจนและความเป็นไม่เป็นธรรมทางสังคมเท่านั้น แต่ผู้แต่งยังชี้ว่า การดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติก็เป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์ที่ไม่อาจมองข้าม แต่หากเข้าใจก็อาจแปรเปลี่ยนเป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์ได้

ประสบการณ์ตรงที่เป็นคนจนและการร่วมรับรู้ปัญหาชีวิตของคนอื่น ๆ ทำให้ผู้แต่งชี้ว่า ความยากจนและความเป็นไม่เป็นธรรมในสังคมเป็นข้อจำกัดที่ก่อให้เกิดความทุกข์ในชีวิต การขาดความเข้าใจจากผู้ที่มีสถานะหรืออำนาจเหนือกว่า และการต่อสู้กับภัยธรรมชาติตามยถากรรม ล้วนเป็นสิ่งซ้ำเติมและสร้างความเลวร้ายแก่ชีวิตของคนจน ดังเห็นได้จากเรื่อง “วันหนึ่งในชีวิตของหนานอิน” “คนร้าย” “ค่าแรงของตำรวจ” “ผู้รับผิดชอบ” “พลเมืองดี” และ “สมชาย”

นอกจากนี้ประสบการณ์ที่เคยเป็นเด็กวัดซึ่งทำให้ผู้แต่งเห็นลักษณะพิเศษของชาวพุทธที่เข้าใจความไม่จีรังของชีวิตและปลงตก ก็สะท้อนออกมาในเรื่อง “กรอบหน้าต่าง” เรื่องนี้แสดงทัศนะของผู้แต่งเกี่ยวกับความตายซึ่งเป็นข้อจำกัดของมนุษย์ว่า ความตายไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว เพราะเป็นการเดินทางไปสู่แดนอื่นซึ่งเราไม่ล่วงรู้และอาจสวยงามเกินกว่าที่จะคาดคิด ในบทกวี “ฤดูกาล” ผู้อ่านจะเห็นคุณค่าและความหมายของความตายที่นำไปสู่การเกื้อกูลการดำรงอยู่ของชีวิตอื่น น่าสนใจที่ทัศนะดังกล่าวได้รับแรงบันดาลใจมาจากความเจ็บปวดรวดร้าวที่ตนไม่มีโอกาสแม้แต่จะเรียงฟันสักท่อนไว้ใต้โลงศพแม่ ความประจักษ์ว่าชีวิตนั้นดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขกาลเวลา ยิ่งชัดเจนขึ้นเมื่อเสกสรรค์ขัดแย้งกับพศท. จนเกือบถึงขั้นแตกหัก นั่นหมายถึงความหวังในการเปลี่ยนแปลงสังคมต้องสิ้นไป ในเรื่องสั้น “กาลเวลา” ผู้แต่งได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับกาลเวลาว่า มีความเที่ยงตรง

และไม่ขึ้นอยู่กับความสุขทุกข์ของผู้ใด กาลเวลาทำให้สรรพสิ่งเกิดความเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลาย ดังนั้นมนุษย์จึงควรเผชิญหน้ากับความจริงนี้ด้วยความเข้าใจ

ภายใต้ข้อจำกัดของมนุษย์ เสกสรรค์ก็ยังสามารถศึกษากายภาพของมนุษย์ในการเรียนรู้ ความหมายจากธรรมชาติและการขบคิดใช้เหตุผล เพื่อเข้าใจความจริงของชีวิต ทักษะนี้เป็นผล มาจากวิถีชีวิตของผู้แต่งที่ผูกพันกับธรรมชาติและเล็งเห็นว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ความจริงของชีวิต จากการสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ ใน “ใบไม้ที่หายไป” ผู้แต่งได้แสดงประสบการณ์ การเรียนรู้ความหมายจากธรรมชาติของตัวเอกที่หมกมุ่นกับความเศร้าโศกจนแปรเปลี่ยนเป็นความ เข้าใจพัฒนาการของควมมีชีวิต เมื่อพบว่าความเปลี่ยนแปลงไม่ใช่ความเสื่อมสลายเพียงอย่างเดียว แต่ยังบ่งชี้ความเติบโตตามวิถีแห่งธรรมชาติ นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงศักยภาพที่สำคัญอีกประการ คือ การขบคิดใช้เหตุผลไว้ใน “เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า” ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากประสบการณ์ตรง ของเขาที่ขัดแย้งกับแนวทางของพคท.ที่ใช้ศรัทธานำเหตุผล ความมั่งงายหลงผิดของผู้คนที่ติดกับ ความหลุดพ้นจากความมั่งงายของเด็กน้อยและคนเฝ้าศาลเจ้าซึ่งเป็นผลมาจากการใช้ปัญญา ตรวจสอบสิ่งต่างๆ ด้วยความเที่ยงธรรม ทำให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของศักยภาพนี้

ศักยภาพในการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจความหมายของสิ่งสำคัญในชีวิต และยัง สร้างคุณค่าและความหมายในชีวิตตนได้ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ในทัศนะของผู้แต่งที่ปรากฏใน เล่มนี้ โดยสรุปคือ 1. ความเกื้อกูลกันและการอุทิศตนเพื่อผู้อื่นซึ่งปรากฏในบทกวี “ฤดูกาล” และ เรื่องสั้น “จากหินสู่ดิน” ความคิดนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่ยึดถือสังคม ส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งประสานกับประสบการณ์ตรงที่ประสบความทุกข์ยากโดยขาด คนเหลียวแลจึงเห็นความสำคัญของคุณค่านี้ ดังที่พยายามช่วยเหลือสังคมเสมอมา 2. มิตรภาพและ ความเห็นใจกัน สิ่งนี้ดังงามและมีความหมายมากท่ามกลางความมืดมนของชีวิต ดังเห็นได้จาก “พ่อกับลูก” “พลเมืองดี” และ “สมชาย” 3. ความรักความเมตตาในครอบครัว ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่า สิ่งนี้เป็นแรงใจที่ช่วยให้มนุษย์ยืนหยัดต่อสู้กับความทุกข์ยากในชีวิต ดังปรากฏใน “ลมอุ่นเมื่อใกล้ค่ำ” และ “พ่อกับลูก” 4. ความรับผิดชอบและความมานะบากบั่น คุณค่านี้บ่งชี้ความน่าชื่นชมของตัวเอก ใน “ผู้รับผิดชอบ” และ “คนร้าย” ได้เป็นอย่างดี 5. ความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น คนเฝ้าศาลเจ้า ใน “เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า” ได้แสดงให้เห็นว่า คุณค่านี้มีความหมายกับชีวิตมากกว่าการ หลอกลวงเพื่อให้ชีวิตอยู่ได้อย่างสุขสบาย 6. ศักดิ์ศรีลูกผู้ชาย ความกล้าหาญ และความยุติธรรม คุณค่านี้เป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้ชายในวิถีของสังคมชนบท ดังเห็นได้จาก “ผู้เดือดร้อน”

ความแปลกแยกจากผู้อื่นของชายเจ้าของเรือ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า การเน้นแต่ผลประโยชน์ย่อมส่งผลให้มนุษย์มีจิตใจคับแคบจนแปลกแยกจากความเข้าใจคุณสมบัติภายในที่น่าชื่นชมของมนุษย์ นอกจากนี้ใน “คนร้าย” ศักดิ์ศรีและความกล้าหาญของเม่าอินสอนก็เป็นคุณสมบัติภายในที่โดดเด่นน่าประทับใจ

ในเล่ม *ดอกไม้* เสกสรรค์ยังแสดงความเข้าใจชีวิตในแง่มุมสำคัญที่สืบต่อจาก *ฤดูกาล* คือ ข้อจำกัดและปัญหาของมนุษย์ และคุณค่าของมนุษย์

ในประเด็นข้อจำกัดและปัญหาของมนุษย์ เขาแสดงให้เห็นว่าความยากจนและความไม่เป็นธรรมทางสังคมมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ดังที่ปรากฏใน “ดอกไม้” ครอบครัวของชายชราต้องเผชิญกับความไม่เป็นธรรมที่ซ้ำเติมอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับระบบที่เป็นปัญหา เห็นได้ว่าเงินที่ได้จากการขายข้าวที่ใกล้จะเก็บเกี่ยวนั้น ถูกข้าราชการที่ฉ้อฉลริบไป มีหน้าซ้ำลูกชายของชายชรา ต้องกลายเป็นผู้ร่ำรวยฆ่าคนตายเนื่องจากต่อสู้ป้องกันตัวเมื่อถูกทำร้ายก่อน สุดท้ายข้าวในนาถูกกองทัพพญาบุกทำลาย นอกจากนี้การหาทางออกของประชาชนผู้ทุกข์ยากที่ร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐกรณีน้ำท่วมกลับกลายเป็นสิ่งที่ถูกเพ่งเล็งว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ใน “เพียงความรู้สึก” ประชาชนผู้คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมก็ถูกคุมขังถึง 5 ปี ด้วยข้อหาทางการเมือง ใน “บ้านเกิด” ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่าคนจนในเมืองใหญ่ก็ต้องเผชิญกับความไม่เป็นธรรมที่หลากหลายและรุนแรง การถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจข่มเหงรังแก การถูกปลดออกจากงานเนื่องจากบริษัทเลือกใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานมนุษย์ ความอัปยศของคนตกงานที่หาทางออกไม่ได้จนหันไปหายาเสพติดและความเขลาของผู้คนในชุมชนที่อยากให้มีคนมาเสพยาเฮโรอีนแล้วเสียชีวิตที่บ้านตนเพื่อจะได้โชคลาภจากเลขบนโลงศพ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนมีมูลเหตุมาจากความยากจนและการขาดหลักประกันในระบบที่ไม่เอื้อให้คนเล็กคนน้อยมีอำนาจต่อรองใดๆ ปัญหาคนตกงานเพราะเครื่องจักรก็ยังปรากฏใน “สิ้นเสียงซิ่ง” คนยากจนในชนบทที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้เมื่อเข้าสู่เมืองหลวงก็ต้องพบกับชะตากรรมที่เลวร้ายลงไปอีก ดังคนจนในเมืองใหญ่ที่มีอาชีพหาบเร่ เช่นตัวเอกใน “สี่แยก” ต้องเสี่ยงต่อการถูกจับกุมอีกทั้งยังเสี่ยงต่อภัยอุบัติเหตุอีกด้วย นอกจากนี้จะพบว่าวิถีชีวิตแบบตัวใครตัวมันในสังคมเมือง ยังมีส่วนซ้ำเติมความเลวร้ายของชีวิตอย่างน่าสลดใจยิ่งนัก

เสกสรรค์ยังแสดงปัญหาของมนุษย์ที่มีสาเหตุมาจาก ผลการพัฒนาค่านิยมที่เป็นปฏิกิริยากับคุณค่าของชีวิตว่า การมุ่งแต่ประโยชน์ทางวัตถุนี้เองทำให้เกิดการทำลายคุณค่าทางจิตใจ ยังผลให้มนุษย์ถูกลดคุณค่า ดังหญิงสาวตัวเอกใน “อึ้งฮวย” ถูกมนุษย์ด้วยกันทำลายคุณค่าให้เหลือเพียง

สิ่งตอบสนองของความมัวเมาในตัณหาและอำนาจเท่านั้น และตัวเอกใน “เลือดใหม่” ถูกบริโภคนิยม บีบคั้นจนต้องละทิ้งศักดิ์ศรีเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

นอกจากนี้ผู้อ่านจะพบว่า ในทัศนะของผู้แต่งความอ่อนแอภายในก็เป็นปัญหาที่สำคัญของมนุษย์ ดังที่ “ความหวังของปัญญา” แสดงให้เห็นว่า อำนาจกิเลสนั้นทำลายคุณธรรมอันเป็นคุณค่าของชีวิต ความอ่อนแอทางจริยธรรมเมื่อได้รับแรงเสริมจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหา ก็ส่งผลเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมา ดังใน “เมืองหลวง” ผู้อ่านจะพบว่าวิถีชีวิตแบบตัวใครตัวมัน และค่านิยมที่มุ่งเน้นแต่ความสำเร็จทางวัตถุ สร้างความกดดันบีบคั้นให้ผู้คน คนที่ขาดความแข็งแกร่งทางจริยธรรมจึงหาทางออกโดยแสดงความก้าวร้าว แสดงอำนาจเหนือผู้อื่น และอาจทำร้ายผู้อื่นเพื่อสร้างความสะใจ ความสุขที่ได้ก่อความรุนแรงของเด็กทั้งสองคนใน “ปากซอย” ก็ยิ่งกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดถึงความเข้มข้นของปัญหานี้ที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้าของสังคม ใน “เหตุเกิดเมื่อเที่ยงวัน” ผู้แต่งยังย้ำให้เห็นว่า คนในสังคมเป็นทั้งผู้ก่อความรุนแรงและตกเป็นเหยื่อโดยไม่รู้ตัว

ในประเด็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เสกสรรค์แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่มีความสำคัญในการกอบกู้สังคมคือ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพราะนอกจากจะสร้างคุณค่าในระดับปัจเจกบุคคลแล้วยังช่วยจรรโลงสังคมอีกด้วย ความกล้าหาญและความยืนหยัดต่อสู้กับปัญหา ความรัก ความเมตตาในครอบครัว อีกทั้งความมีน้ำใจและปรารถนาดี ยังคงเป็นคุณค่าที่ผู้แต่งย้ำให้เห็น ความหมายซึ่งอาจถูกละเลยหรือมองข้ามไป นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงความงดงามของความสมถะ และชีวิตที่พอเพียงในชนบทซึ่งตรงข้ามกับความสับสนและบีบคั้นของชีวิตเมือง

เรื่องสั้นในเล่ม *คนกับเสือ* แสดงให้เห็นว่าช่วงระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่ปี 2519 – 2535 เสกสรรค์ครุ่นคิดอย่างจริงจังถึงการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของปัจเจกชน ผลพวงของการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมคือค่านิยมและพฤติกรรมที่ยึดถือผลประโยชน์ทางวัตถุและอำนาจเป็นคุณค่าของชีวิตจนตัดขาดจากคุณค่าทางจิตใจ กระแสบริโภคนิยมทำให้เกิดการทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งให้ความสำคัญกับคุณธรรมที่ฝังชีวิตและสังคม เสกสรรค์ได้แสดงการต่อต้าน กระแสดังกล่าว และผลที่ตัวละครได้รับดังนี้

ในประเด็นการต่อต้านการคุกคามศักดิ์ศรีมนุษย์ ผู้แต่งชี้ว่าสิ่งคุกคามศักดิ์ศรีมนุษย์คือการเช่นฆ่าเพื่อบรรลุผลทางอุดมการณ์ และการหลงอยู่กับวัตถุและความจอมปลอมของวิถีชีวิต เรื่อง “หญิงเฒ่าบนภูเขาชรา” แสดงให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์มีคุณค่าและความหมายมากกว่าอุดมการณ์ทางสังคมและการตัดสินใจด้วยผลประโยชน์อันฉาบฉวย นอกจากนี้ผู้อ่านจะพบว่าวิถีชีวิตที่เน้น

ผลประโยชน์ทำลายสายสัมพันธ์แห่งมิตรภาพระหว่างมนุษย์ ใน “บาดแผลใหม่จากท้องทะเล” ผู้แต่ง ย้ำให้เห็นถึงความน่าชมชื่นของผู้ที่ต่อสู้กับค่านิยมของผู้ได้เปรียบ ผู้อ่านจึงสามารถเข้าใจยิ่งขึ้นว่าผู้ที่มีวิถีชีวิตขาดความยอมเป็นอื่นและไม่สามารถเข้าถึงคุณค่าภายในอันน่าชื่นชมของมนุษย์ เขียนพจน์ และลูกน้องใน “มวยแทน” ก็เป็นตัวแทนของผู้ที่เห็นประโยชน์เป็นคุณค่า จึงไม่เห็นค่าของจิตวิญญาณอันแกร่งกล้าของเสี้ยมและยังพยายามเหยียบย่ำเมื่อไม่สนองต่อผลประโยชน์ของตน นี่คือมูลเหตุที่สนใจไม่เข้าใจคุณค่าการอุทิศตนของกำนันเดชตัวเอกใน “ผู้ยิ่งใหญ่” ซ้ำลอบยิงทางข้างหลังเพื่อครองอำนาจแทน ใน “คนกับเสือ” ผู้แต่งชี้ว่ากระแสบริโภคนิยมและอารยธรรมที่เบี่ยงเบนจากความหมายที่แท้จริง เป็นสิ่งทำลายความเป็นอิสระที่จะสร้างคุณค่าในชีวิตของมนุษย์

นอกจากนี้ในประเด็นการต่อต้านการคุกคามศักดิ์ศรีมนุษย์ เสกสรรค์ยังแสดงให้เห็น ความจำเป็นของการยืนหยัดด้วยคุณธรรมของผู้ที่มีจิตวิญญาณอิสระอีกด้วย “มวยแทน” ได้แสดงให้เห็นว่าความรักศักดิ์ศรีและความซื่อตรงต่อตนเองของเสี้ยมตัวเอก เป็นที่มาของความแข็งแกร่งมั่นคงในการต่อสู้ของเขา น่าสนใจที่เนื้อหาของนี่มีที่มาจากประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติของผู้แต่งที่ไม่ยอมแพ้แม้ไม่เห็นทางชนะ นอกจากนี้ยังพบว่า เสี้ยมเผชิญกับปัญหาอันหนักหน่วงด้วยปัญญาและความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ประกอบกับความอดทนอย่างน่าชื่นชม เช่นเดียวกับตัวเอกใน “ผู้ยิ่งใหญ่” และ “คนกับเสือ” เต๊ะตัวเอกใน “บาดแผลใหม่จากท้องทะเล” ก็แสดงคุณค่าของการต่อสู้ โดยใช้ปัญญาและความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่ผสมผสานกับความอดกลั้นและวิริยะ

เมื่อพิจารณาผลที่ตัวละครได้รับ เสกสรรค์ชี้ว่า แม้ตัวละครสามารถยืนหยัดรักษาสิ่งที่ตนยึดมั่นไว้ได้อย่างถึงที่สุด แต่ก็ต้องเผชิญกับความแปลกแยกกับสังคม อีกทั้งความปวดร้าวทั้งร่างกายและจิตใจ ความแปลกแยกกับสังคมที่เกิดขึ้นกับหญิงเฒ่าตัวเอกใน “หญิงเฒ่าบนภูเขาชรา” นอกจากบ่งชี้ความเลวร้ายของการยึดอุดมการณ์เหนือชีวิต ซึ่งทำให้มนุษย์ถูกลดคุณค่าจนกลายเป็นแค่เครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมืองเท่านั้น ยังแสดงว่าสังคมยุคใหม่ที่ลดคุณค่ามนุษย์ให้เป็นเพียงเครื่องมือส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ ก็เป็นสิ่งซ้ำเติมอย่างรุนแรงไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ใน “คนกับเสือ” ความแปลกแยกของตัวเอกต่อค่านิยมอันเป็นปฏิบัติต่อชีวิต ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ตรงของผู้แต่ง เรื่องนี้แสดงการวิพากษ์วิจารณ์จุดวิกฤตของอารยธรรมปัจจุบันอย่างรุนแรง สะท้อนทัศนคติว่าอารยธรรมปัจจุบันเป็นสิ่งสกัดกั้นการบรรลุถึงคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งหมายถึงความเป็นอิสระแห่งจิตวิญญาณที่จะแสวงหาคูณาด้วยตนเอง ในทัศนะของผู้แต่งการผดุงเสรีภาพในการก้าวไปในวิถีชีวิตที่ตนกำหนดเป็นหน้าที่ที่สำคัญของมนุษย์

ความปวดร้าวทั้งต่อร่างกายและจิตใจเป็นผลที่ตัวละครได้รับนอกจากความแปลกแยกกับสังคม ผู้แต่งชี้ว่าบาดแผลใหม่ซึ่งสร้างความปวดร้าวทั้งต่อร่างกายและจิตใจของตัวเอกใน “บาดแผลใหม่จากท้องทะเล” เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งเสริมความหยาบกระด้างและความไม่ละเอียดใจในการเบียดเบียน ใน “มวยแทน” ก็ปรากฏความเจ็บปวดรวดร้าวอย่างซ้ำซ้อนซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามผดุงศักดิ์ศรีของตัวเอก นอกจากนี้ความปวดร้าวอย่างสาหัสในวินาทีสุดท้ายก่อนจบชีวิตของก้านั้นเดซตัวเอกใน “ผู้ยิ่งใหญ่” ก็ยังกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดต่อไปว่า ถึงเวลาแล้วหรือไม่ที่เราจะสนับสนุนให้ความหวังของคนดีไม่สูญเปล่า และไม่ปล่อยให้คนที่ยืนหยัดต่อสู้จนสุดชีวิตต้องกลายเป็นคนที่ไร้อำนาจหรือผู้แปลกแยก อีกทั้งเล็งเห็นว่าคุณธรรมในรากวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งสร้างประโยชน์สุขแก่สังคม เช่น ความยุติธรรม ความกล้าหาญ และความรักในพวกพ้องเหนือความเห็นแก่ตัว กำลังถูกทำลายอย่างน่าวิตกยิ่ง

ความเจ็บปวดและการยืนหยัดอย่างทรนงของตัวละครแม่พ่ายแพ้หรือกระทั่งสูญเสียชีวิตก็ตาม สร้างผลกระทบต่อผู้อ่านให้ซาบซึ้งในคุณค่าของการต่อสู้เพื่อผดุงวิญญาณอิสระ ผู้อ่านจะหวั่นไหวกับความเลวร้ายที่เกิดขึ้นพร้อมกับการติดตามไปจุ่มรับรู้อารมณ์อันเข้มข้นของตัวละคร ในขณะที่ชื่นชมต่อวิญญาณอิสระที่ไม่ยอมจำนนไม่ว่าอำนาจบีบคั้นของความตกต่ำทางสังคมจะรุนแรงเพียงใด

เมื่อพิจารณาบริบททางสังคมของรวมเรื่องสั้นชุดนี้ พบว่าปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่รุนแรงขึ้น กระทบผู้แต่งให้ชี้ชัดอย่างไม่ลังเลว่า ทางรอดของสังคมคือการพิทักษ์วิญญาณอิสระอันเป็นแก่นแท้ดั้งเดิมของมนุษย์

สรุปได้ว่า ผลงานทั้งสามเล่มนี้แสดงให้เห็นคุณค่าและความจำเป็นของการดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ อันเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมและความอยู่รอดของสังคม พฤติกรรมที่น่าชื่นชมของตัวเอกส่วนใหญ่ซึ่งตัดกับพฤติกรรมที่น่ารังเกียจหรือน่าเยาะหยันของตัวละครอื่นและตัวเอกบางส่วนในเรื่องสั้นทั้งสามเล่มนี้ ได้ปลุกเร้าให้ผู้อ่านใคร่รักษาไว้ซึ่งคุณธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เพื่อสื่อสารเนื้อหาทางอารมณ์และความคิด เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้ใช้ความพิถีพิถันในการประกอบวัสดุ หรือที่เรียกว่ากลวิธีการประพันธ์ ดังผลการวิเคราะห์ต่อไปนี้

ในแง่ความประสานกันของ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และฉาก ในเล่ม **ฤดูกาล** เรื่องสั้นกลุ่มที่แสดงปัญหาความยากจนและความไม่เป็นธรรมทางสังคมคือ “สมชาย” “ผู้รับผิดชอบ”

“พลเมืองดี” “ลมอุ่มเมื่อใกล้ค่ำ” และ “คนร้าย” มีโครงเรื่องที่แสดงข้อจำกัดในชีวิตของคนจนซึ่งเผชิญกับปัญหาด้วยความยึดเหนี่ยวในคุณค่าทางจริยธรรมอย่างน่าชื่นชม เมื่อเกิดความขัดแย้งลักษณะนิสัยของตัวละคร เป็นเหตุผลของพฤติกรรมอันเป็นส่วนสำคัญในโครงเรื่อง ผู้แต่งสร้างความขัดแย้งของตัวละครกับสภาวะความยากจนที่ใหญ่โตเกินแก้ไข ยิ่งประจวบกับบทบาทอันย่อหย่อนในหน้าที่ของผู้อื่นและความไร้น้ำใจหรือไร้มนุษยธรรมของผู้ที่ตัวเอกมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย ผู้อ่านจะยิ่งเห็นความแกร่งของตัวเอกที่ไร้ความหมายในสายตาของผู้อื่น ดังเช่น ใน “ผู้รับผิดชอบ” การเผชิญปัญหาที่ทำให้ตัวเอกต้องกลายเป็นตัวตลก นอกจากสร้างความสลดใจแก่ผู้อ่านแล้ว ยังแสดงวุฒิภาวะของเขาที่อดกลั้นต่อการถูกซ้ำเติม การเผชิญปัญหาที่ทำให้ตัวละครต้องกลายเป็นตัวตลกยังปรากฏใน “ค่าแรงของตำรวจ” และ “วันหนึ่งในชีวิตของหนานอิน” เรื่องแรกบ่งชี้ความโหดร้ายของคนและการเหยียดหยามกันที่สถานะทางสังคม เรื่องที่สองมีมูลเหตุมาจากแรงงานของคนจนมีค่าตอบแทนน้อยกว่าควายเช่าของผู้มีอันจะกิน

ความละเอียดอ่อนทางจิตสำนึกและอารมณ์เป็นคุณสมบัติที่โดดเด่นของตัวเอกในเล่มนี้ ดังเช่นที่ปรากฏใน “พลเมืองดี” และ “สมชาย” คุณสมบัตินี้กระตุ้นผู้อ่านให้ขบคิดถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ใน “หินกับดิน” พฤติกรรมและความขัดแย้งที่ดำเนินไปสู่การค้นพบความหมายในประสบการณ์ของตัวละคร แสดงคุณค่าของการอุทิศตนเพื่อผู้อื่น อันเป็นแก่นเรื่อง เรื่อง “ไปไม่ที่หายไป” ลักษณะนิสัยตัวเอกที่อ่อนไหวต่อความเปลี่ยนแปลง เป็นที่มาของความขัดแย้งภายในและการเรียนรู้ความหมายของชีวิต

ตัวเอกที่มีคุณสมบัติในด้านการขบคิดและใช้เหตุผลปรากฏอย่างเด่นชัดใน “เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า” การค้นพบความจริงของเด็กน้อยเป็นผลมาจากลักษณะนิสัยที่ใฝ่รู้ ขบคิด และใช้เหตุผลอยู่เสมอ ผู้อ่านจะถูกกระตุ้นให้ขบคิดว่า วัยและความรู้อย่างผิวเผินอาจไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์พ้นจากความหลงผิดได้ โครงเรื่องที่เน้นความขัดแย้งของศรัทธากับความรู้ยังสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนเฝ้าศาลเจ้าซึ่งมีนิสัยเชื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น การที่คนเฝ้าศาลเจ้ายอมทนทุกข์เพื่อเปิดเผยความจริงนอกจากบ่งชี้ความยิ่งใหญ่ของตัวละครแล้ว ยังกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดว่าการต่อต้านความลวงเป็นภารกิจที่สำคัญของมนุษย์ ฉากในเรื่องนี้นอกจากเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมและตัวตนที่แท้จริงของตัวละครแล้ว ยังกระตุ้นให้เกิดการขบคิดถึงความหมายซ่อนเร้นอีกด้วย

เห็นได้ว่าลักษณะนิสัยที่โดดเด่นมากของตัวละครในเล่มนี้คือ ความเป็นคนจริงที่ไม่หวั่นต่อปัญหา ใน “ผู้เดือดร้อน” ผู้อ่านจะพบว่าฉากของเรื่องสอดคล้องกับพฤติกรรมของตัวละครที่แสดงแก่นเรื่อง คือ ความยุติธรรมและความรักศักดิ์ศรีของลูกผู้ชาย ความแปลกแยกของเจ้าของเรือแสดงความพะวงกับประโยชน์อย่างน่าตำหนิ

“กรอบหน้าต่าง” และ “กาลเวลา” เป็นเรื่องสั้นที่แสดงข้อจำกัดของมนุษย์ในแง่การดำรงชีวิตในกฎธรรมชาติ เรื่องแรกลักษณะนิสัยความเป็นคนช่างคิดช่างสังเกต ทำให้ตัวเอกเห็นความจริงของสิ่งต่างๆ รวมทั้งชีวิต ฉากสุดท้ายที่บรรยายถึงโลกหลังความตายเป็นเอกภาพกับแก่นเรื่อง คือความตายเป็นความเสื่อมสลายของชีวิตที่ก่อให้เกิดการเริ่มต้นใหม่ อันน่าพิศวงได้เป็นอย่างดี เรื่องหลังไม่มีเนื้อเรื่องแต่เน้นความยิ่งใหญ่ของกาลเวลาที่วางเฉยต่อความทุกข์โศกของการเปลี่ยนแปลง

การวิเคราะห์มุมมองและผู้เล่าเรื่องเพื่อเข้าใจการสื่อความหมายของผู้แต่ง แบ่งหัวข้อตามลักษณะของผู้เล่าเรื่องคือ ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง และผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง

ในประเด็นแรก พบว่าผู้แต่งเล่าเรื่องผ่านมุมมองภายในของตัวเอก ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความขัดแย้งภายในของตัวละครและสิ่งที่ตัวละครยึดถือ การใช้มุมมองแบบนี้ยังโน้มน้าวผู้อ่านให้รับรู้ความหมายในประสบการณ์ของตัวละครอีกด้วย

ในประเด็นผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง พบว่าผู้แต่งใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แสดงมุมมองภายในของตัวเอก ทำให้ผู้อ่านเข้าใจตัวละครและปัญหาที่เกิดขึ้น การเน้นมุมมองภายในของตัวเอกนอกจากแสดงความรู้สึกของตัวละครแล้ว ยังสื่อนัยประชดประชันเสียดสีอีกด้วย ดังเช่น ใน “ค่าแรงของลำรวย” ผู้อ่านจะพบว่าในสังคมแบบตัวใครตัวมัน คุณค่าของมนุษย์อาจเทียบได้กับสัตว์เดรัจฉาน นอกจากนี้ ยังพบว่าบางเรื่องเช่น “พลเมืองดี” ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เล่าเรื่องโดยใช้ทั้งมุมมองภายในของตัวเอกและมุมมองภายนอกสื่อความหมายที่แตกต่าง คือ การบรรยายความรู้สึกของชายขอทานที่มีความละอายใจ กับความโลภของหญิงเจ้าทุกข์ ซึ่งตีความได้จากพฤติกรรมและคำพูดของนาง

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางภาษาในเล่มนี้ พบว่าผู้แต่งสร้างสัมฤทธิผลทางการสื่อสารโดยใช้บทสนทนาและสำนวนภาษาดังนี้

บทสนทนาของตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สื่อความหมายอย่างกระชับแทนการบรรยายของผู้เล่า ผู้อ่านจะสามารถเข้าใจความคิดของตัวละคร เห็นภาพตัวละครชัดเจน เห็นความ

บทพร้องของตัวละครอื่น และคุณสมบัติอันน่าชื่นชมของตัวเอก บทสนทนาในเล่มนี้นอกจากช่วยดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วและสื่อแก่นเรื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว ยังสร้างความสมจริงในความรู้สึกของผู้อ่านอีกด้วย เห็นได้ว่าผู้แต่งใช้บทสนทนาสื่อความหมายอย่างกลมกลื่นกับองค์ประกอบอื่น เช่น โครงเรื่อง แก่นเรื่อง และลักษณะนิสัยของตัวละคร

ในประเด็นสำนวนภาษา พบว่าผู้แต่งใช้ การบรรยาย การพรรณนา และความเปรียบเทียบ สื่อความอย่างมีพลัง ผู้แต่งใช้การบรรยายทำให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองตัวละคร สร้างภาพอย่างชัดเจน ไร้ความสนใจของผู้อ่าน อีกทั้งยังกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดและตีความอีกด้วย เสียงและความหมายที่สอดคล้องกันยังช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงสารทางอารมณ์ของเรื่อง นอกจากนี้ผู้แต่งยังใช้การบรรยายเพื่อแสดงคุณสมบัติที่น่ายกย่องของตัวละคร ความเปรียบเทียบที่ปรากฏในเล่มนี้ก็สื่อความอย่างมีประสิทธิภาพ ดังความเปรียบเทียบที่สื่อความรู้สึกนึกคิดของตัวละครสามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดถึงความหมาย ความเปรียบเทียบที่แสดงภาพอย่างชัดเจนนอกจากทำให้ผู้อ่านเห็น พฤติกรรม ภูมิหลัง และลักษณะนิสัยของตัวละครซึ่งเป็นเอกภาพกับโครงเรื่องและแก่นเรื่องแล้ว ยังสร้างความระทึกใจกับผู้อ่านอีกด้วย นอกจากนี้ผู้แต่งยังใช้ความเปรียบเทียบที่มีลักษณะเฉพาะตัวอย่างสัมพันธ์กับเนื้อหา

เมื่อวิเคราะห์ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และฉาก ในเล่ม *ดอกไม้* พบว่าแสดงปัญหาและข้อจำกัดของคนจนที่รุนแรงซับซ้อนมากขึ้น มีโครงเรื่องที่แสดงความขัดแย้งระหว่างคนจนกับระบบหรือค่านิยมของสังคมที่เป็นปัญหา และ/หรือ ธรรมชาติอันโหดร้าย ฉากและพฤติกรรมของตัวละครที่สอดคล้องกับโครงเรื่องและแก่นเรื่องเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กระตุ้นให้ผู้อ่านมีความคิด วิพากษ์วิจารณ์ระบบโครงสร้างและค่านิยมของสังคม โครงเรื่องแบบหักมุมในบางเรื่อง เช่น “สิ้นเสียงซิ่ง” นอกจากทำให้ผู้อ่านเห็นการพลิกผันทางอารมณ์และพฤติกรรมที่สมเหตุสมผลของตัวละคร และเข้าใจตัวละครแล้ว ยังแฝงการวิจารณ์วัฒนธรรมของสังคมที่ตัดสินคนอย่างผิวเผินและด่วนสรุป การปลอบใจตัวเองที่แสดงวุฒิภาวะของคนตกงาน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความพิการของสังคมมากขึ้น การให้ตัวเอกมีวุฒิภาวะที่น่าชื่นชม ย่อมบ่งชี้ว่าผู้แต่งศรัทธาในความดีงามของมนุษย์ น่าสังเกตว่าฉากเป็นองค์ประกอบที่นอกจากจะสอดคล้องกับความขัดแย้งของตัวละครและแสดงความรู้สึกหมายของความจริงแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงชะตากรรมของตัวละครและผู้คน ดังที่ปรากฏใน “สี่แยก”

เห็นได้ว่าผู้แต่งไม่ได้ยึดสูตรสำเร็จที่ต้องชี้ทางออกของปัญหา แต่กระตุ้นให้ผู้อ่านเห็นวาทะของคนที่ไม่ใช่สิ่งที่เราจะเพิกเฉยได้ จึงเน้นความรุนแรงของการประทุษร้ายเป็นภาพเด่น

ในเรื่องสั้นที่แสดงคุณค่าทางจิตใจและคุณธรรม ได้แก่ “ไหมลี” “เพียงความรู้สึก” และ “บุคคลภายนอก” ผู้แต่งได้แสดงแก่นเรื่องด้วยพฤติกรรมของตัวละครหลัก

เรื่องที่แสดงปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความอ่อนแอภายในซึ่งทำลายศักดิ์ศรีมนุษย์ เช่น “ความหวังของบัญชา” ผู้แต่งใช้ความขัดแย้งภายในของตัวละครเป็นองค์ประกอบที่ชี้ว่า ความอ่อนแอทางจริยธรรมเป็นเหตุให้บุคคลพ่ายแพ้ต่อกิเลสจนละทิ้งคุณธรรม นอกจากนี้ใน “ความเคยชิน” ผู้แต่งแสดงความน่าขันของตัวเอกผู้ที่มีความอ่อนแอในจิตใจ ผ่านลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับแก่นเรื่อง คือความเคยชินอาจทำให้มนุษย์เห็นดิ่งมไปกับความน่ารังเกียจ โดยไม่รู้ตัว

กลวิธีการดำเนินเรื่องก็เป็นปัจจัยที่สร้างสัมฤทธิผลทางการสื่อสาร ดังเช่น ใน “ไหมลี” ผู้แต่งดำเนินเรื่องแบบไม่เรียงตามลำดับเวลา แต่จะเริ่มต้นที่ท้ายเรื่องแล้วย้อนเรื่องเพื่อแสดงมูลเหตุแห่งปัญหา ผู้อ่านจะเห็นพัฒนาการของความขัดแย้งและเข้าใจมูลเหตุแห่งพฤติกรรมของตัวละคร

ในประเด็นผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง พบเพียงเรื่องเดียวคือ “บุคคลภายนอก” มุมมองที่แสดงการสังเกตและรับรู้ของตัวละครผู้เล่าเรื่อง ทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นลักษณะนิสัยของตัวละคร เข้าใจพฤติกรรมและแก่นเรื่องเป็นอย่างดีว่า ความใส่ใจต่อเพื่อนมนุษย์เป็นความงามน่าประทับใจ

ในประเด็นผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง พบว่าผู้แต่งใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ การเล่าโดยเน้นมุมมองภายในที่แสดงความในใจของตัวละครนอกจากทำให้ผู้อ่านเห็นลักษณะนิสัยของตัวละคร อันเป็นที่มาของพฤติกรรมและเข้าใจตัวละครแล้ว ยังช่วยให้เข้าใจปัญหาอีกด้วย ผู้อ่านจะเห็นใจและสลดใจที่คนดีใน “ดอกไผ่” ต้องประสบเคราะห์กรรมอันเนื่องมาจากความไม่เป็นธรรมทางสังคม นอกจากนี้มุมมองภายในยังแสดงแก่นเรื่อง และ/หรือ คุณสมบัติที่น่าชื่นชมของตัวละครอีกด้วย อย่างไรก็ตามการเน้นมุมมองภายนอกที่เล่าเฉพาะเหตุการณ์หรือพฤติกรรมใน “ไหมลี” นอกจากสร้างความสนใจให้ผู้อ่านติดตามเรื่องแล้ว ยังกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดถึงมูลเหตุและผลของเหตุการณ์หรือพฤติกรรมนั้นอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ในบางเรื่อง เช่น “ไหมลี” “น้ำค้างกลางป่า” และ “ดอกไผ่” ใช้ทั้งมุมมองภายในตัวละครหลักและมุมมองภายนอกอย่างกลมกลืนเพื่อสื่อความหรือแก่นเรื่อง ใน “อั้งฮวย” การเล่าเรื่องแบบผู้รู้ที่แฝงนัย (irony) นำทางให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่าชะตากรรมอยู่เหนือการควบคุมของตัวละคร

ผู้เล่ายังใช้สมญานามเรียกตัวละครอย่างกระชับเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสถานะและอาชีพของตัวละครและยังเห็นภาพตัวละครชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ผู้เล่ายังใช้คำเรียกตัวละครที่สื่อน้ำเสียงประชดประชันอีกด้วย ดังปรากฏใน “สิ้นเสียงซิ่ง”

เมื่อวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบทางภาษา ได้ผลสรุปดังนี้ ผู้แต่งยังคงใช้บทสนทนาสื่อความหมายแทนการบรรยายสร้างความเข้าใจต่อตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง บทพูดเดียวกับตัวเองของตัวละครทำให้ผู้อ่านเข้าใจมูลเหตุเฉพาะหน้าของพฤติกรรม คำพูดของตัวละครที่ตรงข้ามกับความจริงแฝงนัยให้ผู้อ่านเห็นความเขลาและข้อจำกัดของมนุษย์ นอกจากนี้บทสนทนายังกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดและตีความอย่างแยบคาย เห็นได้ว่าบทสนทนาเล่มนี้เป็นปัจจัยของความเป็นเอกภาพและความเข้มข้นของเรื่อง

ในประเด็นสำนวนภาษา ผู้แต่งใช้การบรรยายแสดงบรรยายภาคสอดคล้องกับความขัดแย้งของตัวละครและผลที่ตัวละครได้รับ คำที่เลือกมาอย่างกระชับสร้างอารมณ์ร่วมให้ผู้อ่านเข้าถึงชะตากรรมของตัวละคร การบรรยายพฤติกรรมของตัวละครทำให้ผู้อ่านเห็นลักษณะนิสัยของตัวละครและปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้แต่งสามารถบรรยายรายละเอียดของฉากที่ให้อารมณ์และบรรยายภาคเชื่อมโยงกับแก่นเรื่องได้เป็นอย่างดี น่าสนใจที่ผู้แต่งใช้การบรรยายสร้างอารมณ์ชดเชยทำให้เกิดความสมดุลของเนื้อหาทางอารมณ์ ดังปรากฏใน “ไหมลี” นอกจากนี้การบรรยายยังกระตุ้นให้ผู้อ่านครุ่นคิดและตีความ ผู้แต่งยังใช้การอุปมาสื่อความอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลาธิษฐาน และความเปรียบก็แฝงการวิจารณ์สังคมอย่างคมคาย และแสดงประสบการณ์ของตัวละคร ความเปรียบพรรณนาความรู้สึกของตัวละครช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นของตัวละคร ผู้แต่งยังใช้การอุปลักษณ์แสดงภาวะทางอารมณ์ของตัวละคร ความเปรียบที่มีนัยค้ำกันในตัวยังกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดปัญหาอย่างถี่ถ้วน นอกจากนี้ความเปรียบและการบรรยายที่แสดงความรู้สึกและภูมิหลังของตัวเอกยังทำให้ผู้อ่านเข้าใจ ความรู้สึก ความขัดแย้งภายใน และเหตุผลในความรู้สึกของตัวละคร ความเปรียบในเรื่องนี้กระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดได้เป็นอย่างดี ผู้แต่งสามารถใช้ความเปรียบอย่างเป็นเอกภาพกับพฤติกรรมของตัวละคร

ในเล่ม *คนกับเสือ* เมื่อพิจารณา โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และฉาก พบว่ามีลักษณะร่วมกันอยู่คือตัวเอกทุกตัว มีความขัดแย้งกับสังคมหรือบุคคลที่มีค่านิยมแปลกปลอมต่อความหมายอันแท้จริงของชีวิต ความน่าชื่นชมของตัวเอกเหล่านี้อยู่ที่การยืนหยัดต่อสู้ แม้พ่ายแพ้ก็ยังดำรง

คุณธรรมที่บ่งชี้ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ไว้ได้ โคร่งเรื่องแสดงความปวดร้าวหรือพ่ายแพ้ของคนที่ไม่อาจคล้อยตามกระแสสังคมซึ่งยึดถือผลประโยชน์และวัตถุเป็นคุณค่าของชีวิต สอดคล้องกับแก่นเรื่องที่แสดงภัยการคุกคามของกระแสสังคม กระทบผู้อ่านให้ร่วมรู้สึกเจ็บปวดไปกับตัวละครจนอาจนึกต่อต้านกระแสดังกล่าว

พฤติกรรมของตัวละครอื่นซึ่งตัดกับตัวเอก กระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดและตีความได้เป็นอย่างดี พฤติกรรมที่กลมกลืนกับลักษณะนิสัยของตัวละคร ยังทำให้เรื่องมีความสมเหตุสมผล นอกจากนี้การนำเสนอเรื่องโดยแบ่งเป็นตอนยังเป็นการจัดระบบเนื้อความอย่างลงตัว

เห็นได้ว่าความขัดแย้งภายในและความมุ่งมั่นของตัวเอกขณะเผชิญปัญหาของชีวิต นอกจากเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับแก่นเรื่องแล้ว ยังแสดงความยิ่งใหญ่ของตัวละครอีกด้วย ตัวเอกที่มีความซับซ้อนทางความคิดและอารมณ์โน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเข้าถึงประสบการณ์ร่วมทางอารมณ์ซึ่งกระตุ้นปัญญาได้ ผลที่เกิดกับตัวละครคือความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและจิตใจ กระตุ้นให้ผู้อ่านครุ่นคิดถึงความเลวร้ายของกระแสสังคมซึ่งบั่นทอนศักดิ์ศรีและทำลายความสุขของมนุษย์ นอกจากนี้ความโดดเดี่ยวและความล้มเหลวของตัวเอกกลับยิ่งทำให้ผู้อ่านเห็นศักยภาพที่น่าชื่นชมท่ามกลางข้อจำกัดของมนุษย์ น่าสนใจที่ผู้แต่งให้ความสำคัญสอดคล้องต่อเนื้อหาทางอารมณ์ กล่าวคือ ไม่ได้มุ่งเน้นความบีบคั้นทางอารมณ์เท่านั้นแต่ยังถ่วงดุลด้วยความชื่นชมในความยิ่งใหญ่ของมนุษย์

เห็นได้ว่าฉากก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่กลมกลืนกับเนื้อหาในเรื่อง ผู้แต่งยังใช้ฉากย้อนระลึกของตัวละครซึ่งทำให้ผู้อ่านเห็นปัญหาที่เขาต้องเผชิญ และสิ่งที่ตัวละครยึดถือ ดังปรากฏใน “หญิงเฒ่าบนภูเขาชรา” นอกจากนี้ผู้อ่านจะพบว่าฉากมีความสัมพันธ์กับชะตากรรมของตัวละคร และย้ำความโดดเดี่ยวอ้างว้างของตัวละครได้อย่างมีพลัง

เมื่อวิเคราะห์มุมมองและผู้เล่าเรื่อง พบว่าเรื่องสั้นทุกเรื่องในเล่มนี้ มีผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ที่ไม่ใช่ตัวละคร การเน้นมุมมองภายในของตัวเอกทำให้ผู้อ่านเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก อีกทั้งเห็นคุณสมบัติที่น่าชื่นชมและข้อจำกัดของตัวละคร ผู้อ่านจะเข้าใจความทุกข์และความซับซ้อนของตัวเอกขณะมีความขัดแย้งภายใน มุมมองภายในที่แสดงความคิดยังทำให้ผู้อ่านเข้าใจมูลเหตุแห่งพฤติกรรมของตัวละคร

น่าสนใจที่การใช้มุมมองแบบจำกัดผ่านตัวเอกเพียงผู้เดียว ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า นอกจากตัวละครอื่นจะไม่มี ความซับซ้อนแล้ว ยังสามารถเข้าใจพฤติกรรมนั้นได้ไม่ยาก ความรู้สึกของตัวเอกจึงสำคัญกว่าและกระทบผู้อ่านอย่างหนักหน่วง ดังเช่นที่ปรากฏใน “ผู้ยิ่งใหญ่” การใช้

มุมมองภายในนอกจากจะกระตุ้นให้ผู้อ่านตีความแล้วยังโน้มน้าวให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมในการต่อต้านสิ่งที่ตัวละครไม่เห็นคุณค่าอีกด้วย ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ยังใช้มุมมองภายในของตัวเอกสื่อความหมายอย่างแยบคาย ดังใน “คนกับเสือ” ความรู้สึกนึกคิดของตัวเอกที่รู้ว่าถ้าเขาถูกเสือฆ่าตายคงไม่มีใครเข้าใจและสนใจในมูลเหตุที่เขาขัดคำสั่งพ่อ บ่งชี้ความฉาบฉวยของผู้คนที่มักตัดสินผู้อื่นอย่างขาดความเข้าใจและไม่เคารพความคิดของผู้ที่แตกต่างจากตน มุมมองเช่นนี้กระตุ้นให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของความเคารพในเสรีภาพและภูมิปัญญาของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้เล่าเรื่องยังใช้มุมมองภายนอกกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดถึงความหมายซ่อนเร้น ซึ่งมีน้ำหนักกว่าการอธิบายอย่างตรงๆ

ในแง่องค์ประกอบทางภาษา พบว่าผู้แต่งเพิ่มความประณีตยิ่งขึ้น โดยยังคงความกระชับและความเป็นเอกภาพกับองค์ประกอบอื่น ในประเด็นบทสนทนา แม้เรื่องสั้นทุกเรื่องในเล่มนี้ ผู้แต่งจะเน้นการบรรยายมากกว่าบทสนทนา แต่ก็พบว่าบทสนทนาที่ปรากฏเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อความหมายในบริบทและกลมกลืนกับองค์ประกอบอื่น ใน “หญิงเฒ่าบนภูเขาชรา” ผู้แต่งใช้บทสนทনারะหว่างหญิงเฒ่าตัวเอกกับนักท่องเที่ยว แสดงถึงความขัดแย้งภายใน ปมปัญหาของตัวเอกและความฉาบฉวยไร้แก่นสารของตัวละครอื่น ผู้อ่านจะเห็นความไม่สามารถในการสื่อสารและความแปลกแยกอย่างเด่นชัดระหว่างตัวเอกกับคนรุ่นใหม่ บทสนทনারะหว่างตัวเอกกับพ่อใน “คนกับเสือ” แสดงให้เห็นคุณสมบัติที่น่าชื่นชมของผู้เป็นพ่อ นอกจากนี้บทสนทนาของตัวเอกกับภรรยาใน “มวยแทน” เป็นองค์ประกอบที่เชื่อมโยงไปสู่การย้อนระลึกของตัวเอกที่เฉลยคำตอบของเหตุการณ์ซึ่งถูกละไว้ และเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความล้มเหลวของการหารายได้พิเศษ แต่ยิ่งย้ำความเป็นคนจริงของเขาซึ่งสอดคล้องกับแก่นเรื่อง ใน “บาดแผลใหม่จากท้องทะเล” แม้ผู้แต่งจะเน้นการบรรยายตลอดทั้งเรื่อง แต่ก็ใช้บทพูดสั้นๆของตัวเอกที่ตะโกนอยู่ฝ่ายเดียวโดยไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่มีสถานะสูงกว่า ซึ่งฉกชิงปลาที่เขาตกได้ไปอย่างไร้ความละอาย การเมินเฉยขณะที่ตัวเอกร้องตะโกนจึงย้ำพฤติกรรมอันน่ารังเกียจของผู้ที่มีการศึกษาซึ่งบกพร่องทางคุณธรรม

ในประเด็นสำนวนภาษา พบว่าผู้แต่งพิถีพิถันในการบรรยายฉาก โยงกับความขัดแย้งของตัวละคร โดยใช้ภาษาที่ประณีตบรรจงในลีลากรวินิพนธ์ สร้างความเพ่งพินิจโดยเฉพาะช่วงเปิดเรื่องฉากในเรื่องสั้นเหล่านี้สามารถโน้มน้าวให้ผู้อ่านเชื่อมโยง สถานการณ์ ข้อขัดแย้ง และประสบการณ์ของตัวละคร เข้าด้วยกัน ผู้แต่งสามารถใช้การบรรยายสื่อความอย่างมีประสิทธิภาพและหลากหลาย บทบรรยายที่แสดงตัวตนที่แท้จริงซึ่งไม่ยอมแพ้ฝ่ายของตัวเอกใน “มวยแทน” กระทบผู้อ่านให้สังเกตเห็น

ความสำคัญของการรักษาศักดิ์ศรี การบรรยายประสบการณ์ของตัวเองใน “ผู้ยิ่งใหญ่” ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและเชื่อมโยงประสบการณ์ในอดีตที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของตัวละครในภายหลังได้ ความเปรียบที่แสดงความรู้สึกอันหลากหลายตามระดับความเข้มข้นทางอารมณ์ทำให้ผู้อ่านเห็นพัฒนาการในความรู้สึกของตัวละคร นอกจากนี้ผู้แต่งยังพรรณนาความรู้สึกของตัวละครด้วยความเปรียบที่มีความกลมกลืนกับวิถีชีวิตของตัวละคร

สังเกตได้ว่าสมญานามที่ใช้เรียกตัวละครมีความกลมกลืนกับเนื้อหา และช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพตัวละครอย่างชัดเจน ใน “คนกับเสือ” และ “ผู้ยิ่งใหญ่” ผู้แต่งใช้คติบทอย่างกลมกลืนกับเนื้อหา เพื่อเสริมความเข้าใจกับพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร การใช้คำที่สื่อความอย่างกลมกลืนกับเหตุการณ์ทำให้ผู้อ่านเข้าถึงเนื้อหาทางอารมณ์ของเรื่องได้เป็นอย่างดี ความพิถีพิถันพรรณนารายละเอียดในความรู้สึกของตัวละครด้วยความเปรียบและโวหารซึ่งสร้างจินตนาการ ก็เป็นปัจจัยที่สร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่าน การบรรยายด้วยโวหารปฏิทรรศน์ก็เป็นองค์ประกอบที่กระทบผู้อ่านให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดอันละเอียดอ่อนและซับซ้อนของตัวเอง ผู้แต่งยังใช้คำบรรยายที่แสดงรายละเอียดของภาพและเหตุการณ์ที่ตัวละครมองเห็นและความรู้สึกของตัวละครต่อสิ่งนั้น แสดงมุมมองตัวละครอันสัมพันธ์กับพฤติกรรมและแก่นเรื่อง ใน “คนกับเสือ” การบรรยายและความเปรียบที่แสดงลักษณะพิเศษของเสือเป็นเอกภาพกับสัญลักษณ์หลักของเรื่องคือเสือ ซึ่งแทนความสูงส่งทางจิตวิญญาณ นอกจากนี้ผู้แต่งยังใช้ความเปรียบและบุคลาธิษฐานที่แสดงฉากและบรรยากาศในเรื่อง เราจินตนาการและความคิดของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

กล่าวได้ว่า รวมเรื่องสั้นทั้ง 3 เล่มของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ซึ่งเขียนขึ้นในช่วงเวลารวม 3 ทศวรรษ (2516 – 2539) เป็นตัวแทนความคิดและโลกทรรศน์ของผู้ประพันธ์อันสร้างสมขึ้นในประสบการณ์ของการสังเกตเรียนรู้ชีวิตและการวิพากษ์วิจารณ์ทางสังคมที่กระทบต่อความสุข ความทุกข์และศักดิ์ศรีของผู้คนร่วมสมัย ผู้แต่งได้นำเสนอทั้งปัญหาและคุณค่าของมนุษย์อย่างเอาจริงเอาจัง ในแง่ปัญหา เขายังยืนยันว่าความไม่เป็นธรรมทางสังคม ระบบสังคม และค่านิยมที่ไม่เอื้ออำนวย อีกทั้งความอ่อนแอภายในของมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญของความทุกข์และการกระทำอันเลวร้ายต่อกันในสังคมปัจจุบัน ในขณะที่การยึดถือในคุณค่าสำคัญเป็นทางออกของปัญหาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสวงหาความเป็นอิสระทางจิตวิญญาณ ผู้แต่งได้พยายามใช้องค์ประกอบของเรื่องสั้นที่รวมศูนย์อย่างมีเอกภาพ นำเสนอความคิดและเนื้อหาทางอารมณ์ที่มี

พลังวรรณศิลป์ เขาใช้สำนวนภาษาอย่างพิถีพิถัน อีกทั้งการแฝงนัยอย่างคมคายกระตุ้นให้ผู้อ่านอ่านด้วยความเพ่งพินิจ เพื่อสร้างความตระหนักร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเรื่องสั้นของผู้ประพันธ์อื่นในแง่ที่เชื่อมโยงงานกับประวัติของผู้แต่งและบริบททางสังคม เพื่อพิจารณาว่าผู้แต่งได้แสดงคุณค่าและความหมายในประสบการณ์ร่วมของมนุษย์อย่างไร